

Písňe: 251 (sl. 1), 40 (sl. 1-3 a 6-8), 673, 196, 199

Introit: *Žalm* 40,2-4

Čtení: *Genesis* 39,1-6b

Text kázání: *Genesis* 39,6c-12 a 16-23

Poslání: *List Římanům* 12,11-15

Požehnání: *Numeri* 6,24-26

Josef byl odveden dolů do Egypta. Od Izmaelců, kteří ho tam dovedli, si ho koupil Egyptan Potífar, faraónův dvořan, velitel tělesné stráže. S Josefem však byl Hospodin, takže ho provázal zdar; byl v domě svého egyptského pána. Jeho pán viděl, že je s ním Hospodin a že všemu, co on činí, dopřává Hospodin zdaru. Josef proto získal jeho přízeň a posluhoval mu. Potífar ho ustanovil správcem svého domu a svěřil mu všechno, co měl. A od té chvíle žehnal Hospodin jeho domu kvůli Josefovi. Hospodinovo požehnání bylo na všem, co měl, v domě i na poli. Ponechal tedy všechno, co měl, v ruku Josefových. Nestaral se přitom o nic, leda o jídlo, které jedl. Josef byl krásné postavy, krásného vzhledu.

Po těchto událostech se stalo, že se žena jeho pána do Josefa zahleděla a naléhala: „Spi se mnou!“ Ale on odmítl a ženě svého pána řekl: „Pokud mě tu můj pán má, nestará se o nic, co je v domě; svěřil mi všechno, co má. Nevyňal z mé správy nic, jen tebe, protože jsi jeho manželka. Jak bych se tedy mohl dopustit takové špatnosti a prohřešit se proti Bohu?!“ A třebaže se Josefovi nabízela den co den, nevyhověl jí, aby k ní ulehl a byl s ní.

Jednoho dne přišel do domu, aby vykonával svou práci. Nikdo z domácích v domě nebyl. Tu ho chytila za oděv se slovy: „Spi se mnou!“ Ale on jí nechal svůj oděv v ruce, utekl a vyběhl ven ... Uložila (tedy) oděv u sebe, dokud nepřišel jeho pán domů. Jemu (pak) vykládala: „Přišel za mnou ten hebrejský otrok, jehož jsi k nám přivedl, a chtěl si se mnou zalaškovat. Když jsem se dala do křiku a volala, nechal svůj oděv u mne a utekl ven.“ Jakmile Josefův pán uslyšel slova své ženy, vzplanul hněvem, vzal Josefa a vsadil ho do žaláře, tam, kde byli věznění královi vězňové. Ale Hospodin byl s ním, rozprostřel nad ním své milosrdenství a zjednal mu přízeň u velitele žaláře. Ten Josefovi svěřil všechny vězně. Řídil vše, co se tam mělo dělat. Velitel žaláře nedohlížel na nic, co mu svěřil, poněvadž s Josefem byl Hospodin. Všem, co činil, dopřával Hospodin zdaru (ČEP; upravil a zkrátil DA).

Jednoho dne se Josef nevrátil domů. Když se po něm otec Jákob ptal, ukázali mu synův zakrvácený oděv. Rozsápala ho prý divá zvěř. Jákob roztrhnul svůj šat a truchlil. A nebyl k utišení. „V žalu sestoupím za synem do podsvětí“, hořekoval ... My jsme ovšem před časem slyšeli, že věci nebyly tak, jak se měly zdát.

Jednoho dne se totiž Josef probudil v Egyptě – živý. Proto mu pozdější tradice začne říkat Josef Egyptský. Pomístní přídomky tohoto typu přitom bývají výsadou králů a vévodů. Takové kariéry ovšem zatím v případě teenagera daleko od domova, daleko od rodiny zatím nenasvědčuje fakt, že nic. Nepřijel sem zrovna jako pán – dovedla ho sem karavana pouštních beduínů. Ale z dobroty srdce se ho zrovna neujali ...

Jednoho dne se Josef probudil ze sna a za chvíli se ocitnul na trhu s otroky. Ne proto, aby si tu nějakého koupil pro svou osobní potřebu. Ale proto, aby si pro svou osobní potřebu koupil *jeho* někdo jiný. Stalo se: z Josefa byl náhle otrok. Proč? Jeho vlastní bratři se o to postarali. Šel jim na nervy. Žárlili na něj, protože ho jejich otec upřednostňoval. Tak se ho zbavili jako nepotřebné věci. Zmačkali a zahodili – nejdřív do vyschlé cisterny pod zemí, pak do vyhnanství. Za dvacet stříbrných ho prodali okoloidoucím – karavaně lovců otroků. *A hasta la vista, baby!*

Tak se nazítrí zmačkaný a zahozený Josef probudil jako otrok v cizím domě. Otrok není člověk. Je mnohem míň: Otrok je věc. Josef se probudil jako kus majetku jakéhosi Potífara. „Darovaný Bohem slunce – Reem“, to jméno prý znamená. Pro Josefa to ale žádný dárek nebyl – a rozhodně ne Boží. Být v kůži otroka, to si člověk spíš řekne: „Pěkný Boží nadělení ... Toho mi byl čert dlužnej – a žádnéj Bůh!“ A ono to tak trochu podobně bylo i podle biblického vypravěče: to, co líčí jako skutečný Boží dárek, spočívalo v tom, že „s Josefem byl Hospodin, takže ho provázal zdar“ (v. 2). A když to postřehl i Potífar, udělal z pouhého otroka správce nad celou domácností a veškerými polnostmi. Proto „Hospodin žehnal jeho domu – kvůli Josefovi. Hospodinovo požehnání bylo na všem, co měl, v domě i na poli“ (v. 5b).

V prvním biblickém čtení od stolu Páně (v. 1) jsme slyšeli, že Potífar byl „velitelem faraónovy tělesné stráže“, „nejvyšší nad drabanty“, jak uvádějí *Kral* (obojí < V: *princeps exercitus*). Ale tak to není. V hebrejském originálu stojí, že Josefův pán byl „vrchním řezníkem“ (heb. *šar ha-tabāḥīm*), což byl na egyptském královském dvoře zavedený a slušný flek. Proto je pravdě blíž řecká O', kde se dočteme, že Potífar byl „vrchním kuchařem“ (řec. *archimageiros*). Proč o tom detailu vůbec mluvit? Ona se v něm totiž ukrývá jemná ironie: „Potífar tedy ponechal všechno, co měl, v rukou Josefových. Nestaral se přitom o nic, leda o jídlo, které jedl“ (v. 6). Jakoby tu vypravěč mezi řádky říkal: „Jsi sice jenom «věc», Josefe, ale «člověk», co tě vlastní, nějak přestal stíhat tvoje tempo – tempo, co ti nasadilo Boží požehnání. Ty ho neseš dál – jiným. Jiným lidem v jiných zemích. O to v tvém příběhu jde. Ale o tobě, Potífare, platí jen okřídlené «Ševče, drž se svého kopyta».“

Pak se jednoho dne Josef probudil a potkal paní Potífarovou. Nebo že by spíš ona potkala jeho? Toho Hebreje „krásné postavy, krásného vzhledu“ (v. 6c)? Každopádně tím setkáním začal přímo ukázkový *harassment*. Nadřizená pro sebe vymáhá náklonnost podřízeného z titulu svého postavení a moci. A podřízenému je už jen z té představy nanic. Když se to paní domu po čase vymkne z ruky, ze sexuálního harašení nařkne Josefa naopak ona: „Když mi ta krásná postava není po vůli, ať si to odskáče i s úroky!“ Manžel ani služebnictvo v domě o otrokově vině nezapochybují. Nemohou: ona je dáma a Josef jen Hebrej – jen příchozí, jen cizinec. Navíc zbavený práv. Proti nařčení je bez šance.

Příběhů o tom, jak se muži chovají k ženám jako k věcem, v Bibli není málo. Ten nepochybně nejznámější vypráví o králi Davidovi a Baat-šebě – ženě jeho družníka (2 S 11-12). Ve svém svérázném smyslu pro realismus ovšem Starý zákon zachoval i tradici, jak se k muži chová jako k věci žena. A pár podobných epizod najdeme ve starověkém písemnictví také mimo Bibli. Je příznačné, že nejstarší z nich, „Povídka o dvou bratrech“, se dochovala právě v literatuře staroegyptské. Zdaleka nejvíc však motiv muže křivě obviněného z *harassmentu* zaujal autory řecké. Jestli se tedy příběh o soudci Samsonovi, který nás letos u Salvátora provázel postní dobou a velikonočními svátky, podobal hérakovské epeji, některá vyprávění o Josefovi jsou vlastně takovou novelou o židovském Bellerofontovi. Už Homér v *Íliadě* ho opěvoval jako reka, jemuž sami „bohové poskytli krásu a zmužilost, vítaný dárek“ (*Íl.* VI, ř. 188). Proto:

„K němu Proitova žena, choť Anteia, vzplála a chtěla
tajně s ním sloučit se v lásce. Však nemohla přemluvit k tomu
slavného Bellerofonta, jenž poctivě smýšlel a cudně.
Proto si smyslila lež a pravila Proitovi králi:
«Bud'to zemři, můj Proite, neb zavraždí Bellerofonta,
který tu proti mé vůli chtěl se mnou spojit se v lásce» ...“ (*Íl.* VI, ř. 193-200).

Jako Josef ani Bellerofontés ovšem nezemře rukou rozzuřeného manžela: odchází do vyhnanství, kde má svou domnělou vinu odpykat splněním tří kromobyčejných úkolů. Začít musí tím, že zabije Chiméru ... A Josef?

Jednoho dne se Josef probudil a byl v žaláři. Zvítězí i on nad tou svou Chimérou, co na něj „soptí strašlivý žár, jenž sálá palčivým ohněm“, řečeno slovy Homérovými (*Íl.* VI, ř. 220)? Jestli je někdo ještě míň než otrok, pak vězeň. A z vězení se s preludy, nepravdami a křivými nařčeními nebojuje nejlíp.

Josef se sem dostal jak hrabě Monte Christo. Začne připravovat útěk? Bude ho při životě držet touha po pomstě za obludnou křivdu? Nebo se schová v koutě a nechá sebelítost přetéct břehy? Anebo začne volat po spravedlnosti do všech stran? Jasně, je tu bezdůvodně. Ale nemá nejmenší šanci se účinně bránit. Odvolat se. Je tu na základě svědectví křivého, jako když vyšije. Ale *nikdo* to neví. Takže žádný člověk nestojí, protože ani nemůže stát, při tomhle nespravedlivě stíhaném. Jak to tedy dopadne s tou jeho Chimérou? Sejme Josefa svým chrlením nesmyslnosti a zmaru?

Jako jsme na začátku dnešního příběhu směli zaslechnout ujištění, že Bůh byl s Josefem i tehdy, když se stal otrokem, také na jeho konci se máme dovědět, že byt' v žaláři: „Hospodin byl s ním, rozprostřel nad ním své milosrdenství (v. 21a)“. Josef nezůstal sám – ani v té „propasti hlučící“, ani v tom „blátě bahnivém“, řečeno slovy žalmistovými, která zahajovala dnešní bohoslužbu (Ž 40,3). Protože Bůh prostě není jen pánem nad rodem Jákobovým nebo nad zemí, kterou jeho potomstvu zaslíbil. On je pán dokonce i nad Egyptem, dokonce i nad tím kriminálem, kam faraónové a Potífarky uklízejí nepohodlné (srv. v. 20). Proto i v tomto pekle na zemi Hospodin Josefovi „zjednal přízeň u velitele žaláře“ (v. 21b) a

„ten Josefovi svěřil všechny vězně“ (v. 22). Skoro jak v tom domě vrchního královského řezníka – aspoň zpočátku.

Ten dnešní příběh je tedy o tom, že někdy se i v beznadějně temném objeví záblesk naděje. Někdy – z milosti Boží. My ho ze sebe nevykřešeme. Takže i když o člověku – jako o Josefovi – říkají, že už je vlastně mrtvý, on může znovu žít. I když se ho snaží sebevíc zotročit, nemusí propadnout otrockému duchu. A i když mu berou svobodu vnější, nepřipraví ho o svobodu vnitřní. Protože je s ním Hospodin.

Amen.